

Ryszard A. Stefański

"Ugołowno-processualnaja
diejatielnost' zaszczitnika", J.I.
Stiecowskij, Moskwa 1982 : [recenzja]

Palestra 28/1(313), 70-74

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

niewątpliwą, że orzecznictwo NSA służy ochronie praw podmiotowych obywateli, przyczynia się do lepszego przestrzegania i zrozumienia prawa przez organa administracji państwowej oraz ma istotny wpływ na ujednoczenie zasad interpretacji nie tylko prawa formalnego, ale również licznych i rozbudowanych przepisów materialnego prawa administracyjnego.

Andrzej Rościszewski

2.

J. I. Stiecowski: *Ugółowno-processualnaja diejatel'nost' zaszcitnika (Karno-processowa działalnosc' obrońcy)*, Wyd. „Juridyczeskaja Litieratura”, Moskwa 1982, s. 174.

W socjalistycznej literaturze prawniczej niezbyt wiele uwagi poświęca się adwokataturze, stąd też zrozumiałe zainteresowanie wywołuje każda pozycja, jaka z tej dziedziny ukazuje się na rynku księgarskim. Ostatnio wydana została w Związku Radzieckim interesująca praca J. I. Stiecowskiego, poświęcona karnoprocesowej działalności obrońcy. Stanowi ona przedmiot niniejszej recenzji. Omówiony został w niej udział obrońcy w procesie karnym, zarówno w postępowaniu przygotowawczym, jak i w stadium jurysdykcyjnym.

Praca ta napisana jest jasno i treściwie, z trafnym wycuciem potrzeb czytelnika. Nie ma w niej zawiłych i skomplikowanych wywodów teoretycznych, chociaż autor nie unika zagadnień spornych. Omawia w niej działalność obrońcy w postępowaniu karnym w sposób zrozumiały i przystępny, nie popadając w zbędną kazuistykę i drobiazgowość. Na najbardziej złożone problemy J. I. Stiecowski daje konkretne odpowiedzi oparte na przepisach ustawy i praktyce. Są one efektem głębokich przemyśleń autora. Jest to monografia opracowana w sposób uwzględniający potrzeby praktyki, można ją więc określić jako metodykę pracy obrońcy w postępowaniu karnym. Uwzględnione w niej zostały: bogate orzecznictwo sądów najwyższych, uogólnienia praktyki i dorobek teorii procesu karnego. Książka nie jest pozbawiona również walorów teoretycznych, aczkolwiek prowadzone rozważania polegają przeważnie na przedstawieniu różnych poglądów w sposób opisowy, a nie analityczny. Nie kończą się najczęściej podaniem własnego stanowiska, a jedynie można się tylko dorozumiewać, że autor je aprobuje. Wydaje się, że w tego rodzaju pracy monograficznej niewystarczająca jest prezentacja tylko stanowiska wybranych autorów bez przedstawienia własnej koncepcji.

Zakres pracy jest bardzo szeroki. Obejmuje właściwie wszystkie ważniejsze zagadnienia związane z udziałem obrońcy w postępowaniu karnym. Kompozycja książki nie wzbudza żadnych zastrzeżeń, jest przejrzysta i logiczna. Tak obszerną problematykę ujął autor w 8 rozdziałach obejmujących następujące zagadnienia:

- Rozdział I — Prawo oskarżonego do obrony a działalność obrońcy (konstytucyjne i procesowe aspekty obrony; funkcje procesowe obrońcy; obrona a domniemanie niewinności),
- Rozdział II — Porozumiewanie się obrońcy z oskarżonym (kolejność udzielania widzeń; istota rozmowy obrońcy z oskarżonym; korespondencja w związku z obroną oskarżonego),
- Rozdział III — Zapoznavanie się obrońcy z materiałami sprawy (ogólne warunki korzystania przez obrońcę z prawa do zapoznavania się z aktami; niektóre odrębności korzystania przez obrońcę z tego prawa),

- Rozdział IV — Stawianie przez obrońców wniosków (przyjmowanie wniosków, kolejność i ich forma oraz rozstrzyganie złożonych wniosków),
- Rozdział V — Przedstawianie przez obrońców dowodów (dowody przedstawiane przez obrońców; gwarancje dopuszczenia dowodów),
- Rozdział VI — Stawianie przez obrońcę wniosków o wyłączenie (podstawy tych wniosków i przekonanie obrońcy o ich słuszności; rozstrzyganie tych wniosków),
- Rozdział VII — Udział obrońcy w rozprawie sądowej (obrońca a przesłuchanie; obrońca a przemówienie sądowe; obrona a protokół posiedzenia sądowego)
- Rozdział VIII — Wnoszenie zażaleń przez obrońcę na czynności i orzeczenia funkcjonariusza śledczego, prokuratora i sądu (ogólne warunki wykonywania przez obrońcę prawa zaskarżenia i krytyki w świetle Konstytucji ZSRR; udział obrońcy w postępowaniu zażaleniovym, w stadium postępowania przygotowawczego, w stadium kasacyjnym i postępowaniu nadzorczym).

Układ pracy w zasadzie odpowiada obowiązkom i prawom obrońcy, określonym w art. 23 ustawy z dnia 25 grudnia 1958 r. — Podstawy sądowego postępowania karnego ZSRR i Republik Związkowych. Godzi się podać, że przepis ten brzmi: „Obrońca obowiązany jest wykorzystywać wszystkie przewidziane w ustawie środki i sposoby obrony do wyjaśnienia okoliczności odciażających oskarżonego lub łagodzących jego odpowiedzialność oraz udzielić oskarżonemu koniecznej pomocy prawnej. Z chwilą dopuszczenia obrońcy do udziału w sprawie przysługuje mu prawo: widzenia się z oskarżonym; zapoznania się ze wszystkimi materiałami sprawy i sporządzania z akt odpisów zawierających potrzebne wiadomości; brania udziału w rozprawie sądowej; stawiania wniosków o wyłączenie; wnoszenia zażaleń na czynności i orzeczenia funkcjonariusza śledczego, prokuratora i sądu; poza tym za zezwoleniem funkcjonariusza śledczego obrońca może być obecny przy przesłuchaniach oskarżonego i przy innych czynnościach śledczych przeprowadzanych na wniosek oskarżonego lub jego obrońcy. Adwokat nie ma prawa zrzec się podjętej przez niego obrony oskarżonego.”¹

Ramy niniejszej recenzji nie pozwalają na szczegółowe zreferowanie poruszonych problemów, toteż z konieczności część z nich zasygnalizowano tylko przy omawianiu treści poszczególnych rozdziałów. Warto jednak szerzej zająć się rozważaniami dotyczącymi zapoznania obrońcy z materiałami sprawy oraz przemówienia obrończego.

Prawo do zapoznania się z materiałami sprawy ma wielkie znaczenie dla spełniania funkcji obrony, albowiem bez znajomości akt obrońca nie jest w stanie pomóc oskarżonemu. W książce zasadnie podkreśla się, że obrońca powinien się zapoznać nie tylko z procesowymi czynnościami i orzeczeniami, ale i z wszystkimi innymi materiałami sprawy (s. 40). Prawo to wywodzi autor ze stosownych postanowień Konstytucji ZSRR (art. 156, 158, 159), które gwarantują wszystkim uczestnikom postępowania prawo do pełnego zapoznania się z materiałami sprawy. Interesujące są rozważania J. I. Stiecowskiego na temat zasad, jakich należy przestrzegać przy zapoznawaniu obrońcy z materiałami. Autor uważa, że:

1) obrońcy powinny być przedstawione wszystkie bez wyjątku materiały sprawy. Wszystkie dokumenty uzyskane w toku postępowania powinny się znajdować

¹ Por. Ob utwierdżeniі osnov ugołownogo sudoproizwodstva Sojuza SSR i Sojużnych Respublik, zakon ot 25 diekabria 1958 g. (Wiedomosti Wierchownojo Sowjeta SSSR, 1959, № 1, st. 15) w: Sbornik zakonow SSSR 1938 — 1975, t. 4, Moskwa 1976, s. 66.

w aktach sprawy i obrońca powinien się z nimi zapoznać. Dotyczy to również dowodów rzeczowych, które niejednokrotnie znajdują się nie w aktach sprawy, lecz w biurze dowodów rzeczowych. Dyskusyjne jest stanowisko autora, że w aktach powinny się też znajdować wytyczne prokuratora udzielane organom dochodzeniowym i że z nimi ma prawo zapoznać się obrońca. Nie wydaje się, aby pogląd ten był słuszny. Jakkolwiek wytyczne te udzielane są na piśmie i są dokumentami procesowymi, to jednak, jako dotyczące stosunków zachodzących pomiędzy prokuratorem a organem dochodzeniowym, mają one charakter wewnętrzny. Z tego powodu nie należałoby ich udostępniać innym osobom. Chociaż z drugiej strony wypada tu dodać, że pośrednio wpływają one na pozycję podejrzanego i być może gwarancja prawa do obrony wymaga istotnie ich ujawnienia. Działalność organów dochodzeniowo-śledczych i sądu w zakresie ujawniania przyczyn i warunków umożliwiających popełnienie przestępstwa jest czynnością procesową i podlega włączeniu do materiałów sprawy. W związku z tym autor słusznie podkreśla, że kopia wystąpienia powinna być przedstawiona do zapoznania się podejrzanemu i obrońcy po zakończeniu postępowania. Niekiedy bowiem w wystąpieniach przedstawia się w kategorię wnieski dotyczące również podejrzanego, wobec czego musi on mieć możliwość ewentualnego zwalczania tych twierdzeń;

2) obrońcy mogą robić z akt sprawy odpisy niezbędnych materiałów. Obrońca jest uprawniony do wykonywania odpisów ze wskazaniem tomu i strony akt, w przeciwnym bowiem razie byłby pozbawiony możliwości powoływania się we wnioskach i zażaleniach na konkretne dokumenty. On sam decyduje o tym, co i w jakim zakresie należy odpisać z akt. Sposób dokonywania odpisów może być różny. Autor wymienia tu: ręczny odpis zrobiony przez adwokata, dyktowanie stenografowi, nagranie na taśmę magnetofonową, fotokopię dokumentów. Trafnie jednak podnosi, że akta musi czytać sam adwokat. Jest to zrozumiałe, gdyż to jego właśnie obciąża obowiązek zachowania tajemnicy adwokackiej i on tylko najlepiej wie, jakie materiały będą mu pomocne przy wykonywaniu obrony. Streszczenie materiałów może prowadzić do błędów, dlatego też rekomenduje się w pracy przepisywanie tekstu dosłownie. Zapoznawanie się z aktami, dokonywanie odpisów jest zajęciem pracochłonnym, lecz bez tej pracy nie jest możliwe udzielenie pomocy prawnej, której oczekuje oskarżony. Uczestnicząc przy zapoznaniu podejrzanego z materiałami śledztwa, adwokat powinien nie tylko sam się z nimi zapoznać, ale i pomagać w tym podejrzanemu;

3) protokół o zapoznaniu obrońcy z materiałami sprawy powinien wymieniać, jakie materiały były przedstawione do zapoznania się, gdzie i w jakim czasie przeprowadzono zapoznanie. Protokół powinien podpisać obrońca jednocześnie z podejrzanym niezależnie od tego, czy zapoznawali się razem, czy też oddzielnie. Ma to gwarantować możliwość uzgodnienia między nimi potrzeby złożenia wniosku o uzupełnienie postępowania;

4) obrońcy należy zagwarantować dostateczny czas i warunki do zapoznania się z aktami. W sprawach, w których zapoznanie się z aktami trwa kilka dni, autor sugeruje opracowywanie szczegółowego wykazu, w którym podawałoby się, z jakimi materiałami zainteresowani zapoznawali się w poszczególnych dniach. Wprawdzie nie jest to dokument procesowy, lecz pozwala na kontrolę, czy rzeczywiście istniała możliwość dokładnego zapoznania się ze sprawą.

Szereg interesujących spostrzeżeń zawartych jest w rozważaniach na temat zapoznania się z materiałami sprawy w różnych stadiach postępowania: w momencie przedstawienia zarzutów, po umorzeniu postępowania przygotowawczego, do czasu przekazania sprawy do sądu i w stadium postępowania nadzorczego (s. 46—50).

Przechodząc teraz do tych fragmentów pracy, w których omawiana jest rola i zadania obrońcy w fazie przemówień stron, trzeba stwierdzić, że ta część opracowania skłania do uwag krytycznych. Przede wszystkim niezrozumiałe jest, dlaczego autor pominął w swych rozważaniach tak istotne problemy, jak metodyka przemówienia obrończego, jak struktura i forma oraz taktyka przemówienia. Jest to o tyle ważne, że przecież mowa obrończa wieńczy całą pracę adwokata. W przemówieniu końcowym obrońca może poddać krytyce wersję oskarżenia i przekonać sąd o konieczności wydania korzystnego dla oskarżonego orzeczenia. „W swej istocie przemówienia stron — jak piszą R. Łyczywek i O. Missuna — mają bardzo poważny, a nieraz decydujący wpływ na wynik sprawy”² W recenzowanej pracy można jedynie znaleźć „szcążkowe wskazówki w tej kwestii. Ważna jest jednak, podkreślana przez autora, konieczność przygotowania sobie planu przemówienia. Zgodzić się trzeba z jego twierdzeniem, że plan powinien być zbudowany w taki sposób, aby część następna wynikała z poprzedniej i aby były one ze sobą ściśle powiązane. Główna idea przemówienia ma przenikać wszystkie jego części.

Duży walor praktyczny mają jego zalecenia co do postępowania obrońcy w tym stadium procesu. Jego zdaniem powinien on przestrzegać następujących reguł:

— obowiązany jest wnosić o uniewinnienie nawet w sytuacji, gdy niewinność nie jest pewna; nie może wnosić o łagodny wyrok, gdy oskarżony nie czuje się winnym,

— obowiązany jest zwracać uwagę sądu na okoliczności odciażające, wyłącza-
jące lub łagodzące odpowiedzialność oskarżonego; powinien przy tym poddać kry-
tycznej analizie argumenty i dowody, na których opiera się oskarżenie,

— społeczno-polityczną ocenę przestępstwa może przedstawić tylko w sytuacji, gdy wykazuje błędność kwalifikacji prawnej lub nieudowodnienie przestępstwa; w innej sytuacji byłoby to naruszenie obowiązku obrony,

— w razie odstąpienia prokuratora od oskarżenia nie może wprost przyłączyć się do tego, lecz powinien w mowie obrończej rozprawić się z zebranymi dowo-
dami i uzupełnić argumenty prokuratora, jak również dać własne powody orze-
czenia uniewinniającego; jest to konieczne ze względu na to, że odstąpienie od
oskarżenia nie wiąże sądu,

— w sprawach, w których występuje kilku obrońców, oni sami powinni określić kolejność przemówień i w formie pisemnej przedstawić swoje stanowisko sądowi; w razie przeciwnych interesów oskarżonych, najpierw powinni przemawiać obrońcy, którzy będą obalać zasadność oskarżenia także w stosunku do innych oskarżonych. Wszelkie oświadczenia obrońcy przeciwko innym osobom są dopuszczalne tylko wówczas, gdy bez tego niemożliwa jest obrona; nie mając dostatecznych podstaw, obrońca nie może przenosić winy bronionego na inne osoby. Jeśli zaś nie zachodzi kolizja interesów między oskarżonymi, to obrońcy powinni przyjąć jeden wspólny kierunek obrony. Obrona w procesie wieloosobowym nie jest wystąpieniem poszczególnych obrońców, lecz kolektywną działalnością wszystkich przedstawicieli obrony,

— sąd nie może ograniczać czasu mów sądowych; jeśli sąd uważa, że w przemówieniu są elementy nie mające związku ze sprawą, to zwraca na to uwagę obrońcy, a ten może wnieść o zamieszczenie tego w protokole posiedzenia.

Jako ciekawostkę można podać, że kodeksy postępowania karnego RSFR (art. 298) i Azerbejdżańskiej Republiki Radzieckiej (art. 318) przewidują prawo przemawiających do przedstawienia sądowi swoich wywodów na piśmie w następujących kwestiach: czy miał miejsce czyn, czy zawiera on znamiona przestępstwa,

² R. Łyczywek, O. Missuna: *Sztuka wymowy sądowej*, Warszawa 1977, s. 35.

czy popełnił go oskarżony, czy jest on winny i podlega karze. Dokument ten nie ma wprawdzie mocy obowiązującej dla sądu, lecz może być pomocny przy ferowaniu orzeczenia. Natomiast w myśl art. 257 k.p.k. Estońskiej SRR wygłaszający przemówienie sądowe, do czasu udania się sądu na naradę, mogą pisemny tekst swego przemówienia złożyć sądowi w celu dołączenia go do protokołu.

Konkludując, należy stwierdzić, że książka J. I. Stiecowskiego jest niezwykle interesująca z punktu widzenia praktycznego. Syntetyczne ujęcie tematu i jasna forma sprawiają, że może ona wzbudzić chęć jej poznania także przez polskiego czytelnika. Dzieło to można mu polecić jako solidne źródło informacji, dające rozwiązania licznych problemów praktycznych, jakie się nasuwają przy spełnianiu funkcji obrońcy.

Ryszard A. Stefański

NACZELNA RADA ADWOKACKA

A. Z PRAC PREZYDIUM NRA

1.

PODZIAŁ CZYNNOŚCI POMIĘDZY CZŁONKAMI PREZYDIUM NRA

Na posiedzeniu w dniu 18 października 1983 r. Prezydium NRA przyjęło ogólne zasady działania Prezydium NRA i uchwaliło podział czynności członków NRA w następującym sformułowaniu:

Prezes NRA — adw. MARIA BUDZANOWSKA:

reprezentuje Naczelną Radę Adwokacką, składa coroczne sprawozdania Radzie Państwa, programuje działalność NRA zgodnie z kierunkami działania samorządu uchwalonymi przez Krajowy Zjazd Adwokatury, kieruje współpracą, organizuje współpracę i utrzymuje łączność z adwokatami posłami, kieruje polityką kadrową adwokatury, sprawuje pieczę nad Ośrodkiem Badawczym Adwokatury, zwołuje posiedzenia Prezydium NRA i NRA oraz proponuje ich porządek, opracowuje projekt podziału czynności członków Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej, nadzoruje działalność Komisji d/s publicznych adwokatury, sprawuje opiekę nad Izbami Adwokackimi: łódzką i warszawską, podpisuje korespondencję urzędową, wykonuje zadania przewidziane w § 16 pkt 2 i 3 regulaminu działania organów adwokatury.

Wiceprezes NRA — adw. JERZY BIEJAT:

współdziała z Prezesem NRA przy wykonywaniu swoich obowiązków jako jego zastępca, zastępuje Prezesa NRA podczas jego nieobecności, nadzoruje działalność zespołów adwokackich, kieruje Centralnym Zespołem Wizytatorów, nadzoruje działalność Komisji d/s współpracy z zagranicą, nadzoruje Komisję d/s radców prawnych i współpracuje z Samorządem radcowskim, organizuje współdziałanie adwokatury z organizacjami społecznymi, sprawuje opiekę nad Izbami Adwokackimi: opolską,